

TM	G. XXXVI	Br. 2	Str. 787-796	Niš	april - jun	2012.
----	----------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 341.24(091)“09”

Originalan naučni rad

Primitljeno: 28. 04. 2011.

Revidirana verzija: 18. 05. 2011.

Dragan Nikolić
Univerzitet u Nišu
Pravni fakultet
Niš

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA LJUDI I IMOVINE U UGOVORU RUSIJE I VIZANTIJE IZ 911. GODINE*

Apstrakt

Ovaj rad bavi se pravnoistorijskom analizom Ugovora Rusije i Vizantije iz 911. godine, koji je jedan od nekoliko najstarijih slovenskih pravnih tekstova sačuvanih do našeg doba. Kao prvorazredni istorijski izvor, Ugovor je od neprocenjive vrednosti za istoriju ranog srednjeg veka, rusku i slovensku istoriju uopšte, ali i za istoriju najdrevnijeg ruskog, pa samim tim i slovenskog prava. Posebno se obrađuje sadržaj normi krivičnog prava kojima se štite ljudi i njihova imovina. Sadržaj ovih pravnih normi analiziran je i u kontekstu drevnog ruskog običajnog prava na koje se Ugovor nekoliko puta poziva, imenujući ga kao "zakon ruski", ali i u kontekstu stotinak godina mlađeg pravnog zbornika Ruska pravda. Cilj istraživanja bio je da se pokaže da neke odredbe Ugovora svojim sadržajem odslikavaju ne samo ono vreme kada su napisane, već da u sebi nose eho prethodnih decenija, pa i vekova. Drugim rečima, da one odslikavaju i vreme kada su se u uslovima raspadanja prvobitnog rodovsko-plemenskog uređenja izgrađivali prvi elementi vlasti na putu ka ranoj državi i kada su se mnogi prastari običaji i običajna pravila prvobitne zajednice transformisali u pravne običaje i nepisane pravne norme.

Ključne reči: knez Oleg, Rusija, Vizantija, istorija prava, krivično pravo

UGOVOR IZ 911. GODINE KAO PRAVNOISTORIJSKI IZVOR

Ugovor iz 911. godine je istorijski i pravnoistorijski izvor od

dragnik2003@yahoo.com

* Rad je rezultat istraživanja u okviru projekta „Zaštita ljudskih i manjinskih prava u evropskom pravnom prostoru“ koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (evidencioni broj 179046).

neprocenjive vrednosti za istoriju ranog srednjeg veka, rusku i slovensku istoriju uopšte, ali i za istoriju najdrevnijeg ruskog, pa samim tim i slovenskog prava. Unutar njegovih petnaest članova najbrojnije su pravne norme kaznenog i imovinskog (tj. krivičnog i građanskog) prava. Posredno, preko njih se nagoveštavaju i širi obrisi najstarijeg prava drevne ruske države u prvom veku njenog postojanja. Ugovor, međutim, sadrži i delove koji su od značaja i za opštu društvenu istoriju drevne Rusije: knez Oleg se tituliše kao „ruski veliki knez“, ali se Ugovor zaključuje ne samo u njegovo ime, već i u ime svetlih kneževa, svetlih bojara i cele Rusije. Time se posvedočuje da je tada vrhovnu vlast imao veliki knez, ali i da postoje i kneževi njemu potčinjeni koji su neka vrsta njegovih pomoćnika u vršenju vlasti. Postoje i bojari kao najviša klasa po ugledu i bogatstvu koja se, međutim, ne identifikuje sa kneževima. Pominje se i sloj krupnih trgovaca koji sa svojom robom odlaze u strane zemlje i koji su, evidentno, zaseban stalež sa sopstvenim pravima. Najzad, u Ugovoru se pominju neslobodni i poluslobodni ljudi.

Original ugovora, kao ni njegove autentične kopije na grčkom i ruskom jeziku, nisu sačuvani. U vizantijskim istorijskim izvorima nema pomena o zaključivanju bilo kakvog ugovora sa ruskim knezom Olegom 911. ili 912. godine. Ugledni ruski istoričar, akademik S. M. Kaštanov (Каштанов 1996, 10) smatra da je ovaj Ugovor bio zaključen u Konstantinopolisu, po ovlašćenju kneza Olega, ali bez prethodnih pregovora vizantijskih izaslanika sa samim Knezom u Rusiji. (Videti: Николић 2000, 77–80). Do nas je tekst Ugovora došao preko takozvanog *Nestorovog letopisa* ('Повесть временных лет') iz 1113. godine, čiji je najstariji poznati prepis sadržan u tzv. *Lavrentijevskom letopisu* iz 1377. godine. Letopisac je Ugovor smestio u godinu 912. ali ruski istoričari, posle dugotrajnih svestranih istraživanja, uglavnom smatraju da je nastao 911. godine.

Tekst Ugovora kakav nam je poznat iz *Lavrentijevskog letopisa*, ne sadrži podelu na članove. NJu je u svojim radovima s kraja XIX i početka XX veka prvi sačinio ruski pravni istoričar M. F. Vladimirski-Budanov (Владимирски-Буданов), a preuzeo ju je A. A. Zimin (Зимин 1952, 6–14) u svojoj hrestomatiji „Памятники права киевского государства X–XII вв“, gde je tekst Ugovora publikovan i u originalnoj ortografiji i u prevodu na savremeni ruski jezik. Na sličan način je tekst Ugovora prezentovao i D. S. Lihačev (Лихачев 2007, 18–20, 154–56) u svojoj studiji „Повесть временных лет“, ali bez stavljanja brojeva ispred članova. Pojedine članove Lihačev odvajala samo novim pasusima, ali dosledno prateći numeraciju Zimina. Ta numeracija članova i prevod njihovog sadržaja na savremeni ruski jezik, korišćeni su i u ovom članku.

PREGLED SADRŽAJA ODREDBI UGOVORA

Član 1 poimence navodi sastav ruske delegacije poslate u Vizantiju

radi zaključenja ugovora. Ne sadrži pravne norme u užem smislu reči, tj. ne propisuje neka prava, obaveze ili odgovornost. Značajan je zbog toga što posredno svedoči o već postojećem ustrojstvu državne vlasti u ruskoj državi s početka X veka.

Član 2 eksplicitno iznosi nameru Rusa da ubuduće žive u miru sa Vizantincima („da se pomirimo sa vama, Grci, i da volimo jedni druge svom dušom i srcem“). Ova emotivna prenatlaženost može se tumačiti i kao jedna vrsta posrednog izvinjenja Vizantincima kod kojih je još bilo živo sećanje na pohod kneza Olega protiv Vizantije 907. godine i opsadu Konstantinopolisa.

Član 3 govori o tome kada se smatra dokazanim izvršenje nekog krivičnog dela („prokaza“, „sogrešenje“). Sadržinski je tekst ovog člana blizak duhu drevnoruskog prava kasnije zapisanog u pravnom zborniku *Ruska pravda*.

Član 4 sankcioniše krivično delo ubistva, propisujući kako će se kazniti ubica, bilo kad „Rus ubije hrišćanina¹, bilo kad ubije hrišćanin Rusa“. Sadržinski je blizak članovima 1 i 21 (Николић 2000, 203, 205) u kasnije nastalom pravnom zborniku *Ruska pravda*.

Član 5 propisuje kako će se kažnjavati kad neko nekoga „udari mačem ili ga tuče bilo kojim drugim predmetom“ (oruđem, oružjem). Ruska pravnoistorijska nauka pridaje prvorazredni značaj rečima koje su upotrebljene u ovom članu i koje glase da se krivac kažnjava „po zakonu ruskom“. Budući da će se u čl. 3 i 4 kratke redakcije pravnog zbornika *Ruska pravda*, nastalog stotinak godina posle ovog Ugovora, naći ista takva krivična dela (ali sa tačno propisanom novčanom kaznom od 12 grivni srebra), mnogi istraživači su skloni da u nazivu „zakon ruski“ prepoznaju neku vrstu već postojećeg, u praksi uobličenog kodeksa staroruskog, tada verovatno nepisanog običajnog prava.²

Član 6 govori o krivičnom delu krađe (ako Rus „ukradet“ nešto od „hrišćanina“, ili „hrišćanin“ od Rusa, te bude uhvaćen) i o kazni za izvršioca krađe. Ovaj član je sadržinski (Николић 2000, 204–06) takoreći u celosti podudaran sa potonjim odredbama čl. 13, 21 i 38 kratke redakcije *Ruske pravde*.

Član 7 prilično nejasno sankcioniše nasilno i samovoljno odu-

¹ Za podanike Romejskog carstva (Vizantije) u Ugovoru se kao sinonimi koriste reči „Grci“ i „hrišćani“. Prema tadašnjim prilikama, i ovaj drugi termin bio je dovoljno jasan za razlikovanje podanika jedne i druge države, budući da hrišćanstvo u drevnoruskoj državi tada još uvek nije bilo prihvaćeno kao zvanična, državna religija. Rusi će se masovno pokrštavati tek kada i sam veliki knez Vladimir I primi hrišćanstvo, a prema zapisima ruskih letopisa to se zbivalo oko 988-989. godine.

² Tim i sličnim hipotezama veoma se ozbiljno i utemeljeno najviše bavio M. B. Sverdlov (Свердлов 1988) u izvanrednoj studiji pod naslovom „От закона Русского к Русской Правде“.

zimanje tuđe stvari, verovatno bez namere prisvajanja, uz primenu (verovatno) javno ispoljenog nasilništva. U originalnom tekstu Ugovora se ponašanje izvršioца krivičnog dela opisuje rečima „мученьа образом искусъ творити и насилье“, čije se značenje različito tumači u pravnoistorijskoj nauci. Slične forme samovolje (Николић 2000, 204–06) sankcionisaće i potonja kratka redakcija *Ruske pravde*, npr. u članovima 11, 18 i 33.

Član 8 u prvom delu sadrži obavezu podanika jedne i druge strane ugovornice da trgovačkim lađama koje pripadaju drugoj strani ugovornici ukazuju svaku vrstu pomoći, ako pretrpe brodolom dok se natovarene robom kreću (podrazumeva se: Crnim morem) ka Rusiji, odn. ka Vizantiji. U poslednjoj rečenici se propisuje da će se Rusi koji doplove u Vizantiju trgovačkom lađom, ukoliko izvrše pojedina krivična dela (ubistvo, telesnu povredu ili krađu), kažnjavati „napred pomenutim kaznama“.

Član 9 propisuje da će Rusija i Vizantija dopuštati da se na teritoriji jedne ili druge države može otkupiti zarobljenik, podanik jedne odn. druge strane ugovornice, koji je na teritoriji druge strane ugovornice nekome već bio prodat (Vizantinac u Rusiji, odn. Rus u Vizantiji), ali tek pošto se utvrdi da je on zaista Vizantinac („Grk“) odn. Rus. Kada bude otkupljen (po smislu se pretpostavlja: od strane nekog svog sunarodnika), šalje se u svoju zemlju. Ovo poslednje, svakako, zbog toga što će on među svojim sunarodnicima lakše prikupiti novac plaćen za njegov otkup, kako bi ga vratio onome koji je otkupio njegovu slobodu.

Član 10 propisuje da oni Rusi koji su izrazili želju da ratuju pod komandom vizantijskog cara, to mogu činiti bez ikakvih smetnji od strane ruskih vlasti i u toj službi mogu ostati onoliko vremena koliko sami žele. Očigledno, ovo je u tekst Ugovora uneto na inicijativu vizantijske strane, koja je bila živo zainteresovana da u svoju vojnu službu prima Ruse.³

Član 11 ponovo govori o zarobljenicima, ali ovde samo o onima koji su pre zarobljavanja bili podanici Vizantije („ot Hrestijan“) i koji su iz bilo koje treće zemlje dovedeni u Rusiju. Oni se moraju prodavati po fiksnoj ceni od 20 zlatnika i vraćati u Vizantiju („Grcima“). Nije teško pretpostaviti da je ovo uneto u tekst Ugovora na inicijativu ruske strane, jer se ima u vidu otkupna cena koja se plaća Rusima, a iz konteksta se razume da su je plaćali Vizantinci koji su otkupljivali iz ropstva svoje sunarodnike.

³ Prema rečima Zimina (Зимина 1952, 21) ruski vojni odredi sa oko 700 ljudi, ratovali su u sastavu vizantijske vojske i pre ovog Ugovora tokom pohoda na Krit 902. godine. Kasnije (sa 7 brodova i 415 vojnika) Rusi učestvuju u borbama protiv Langobarda, a tokom drugog vizantijskog pohoda na Krit 949. godine, pridružuju se sa 9 brodova i 629 vojnika.

Član 12 garantuje da oni Rusi (trgovci) čiji „čeljadin“⁴ na teritoriji Vizantije bude ukraden, ili pobegne, ili bude na silu prodat, kada to prijave (vlastima), imaju pravo da ga traže, pa ako ga nađu da ga uzmu. Isto se garantuje i onim ruskim trgovcima koji izgube „čeljadina“. Smatraće se krivim „mestnik“⁵ ukoliko sprečava ovu potragu, istragu.

Član 13 reguliše pitanja testamentalnog i intestatskog nasleđivanja imovine Rusa koji bi umrli na teritoriji Vizantije. Mnogi ruski autori, ne samo pravni istoričari, već i civilisti, a među njima i ugledni profesor međunarodnog privatnog prava Lazar Adoljfovič Lunc, smatraju da je ovaj član Ugovora najstarija norma međunarodnog privatnog prava u srednjem veku uopšte (Зимин 1952, 23).

Član 14 i prva rečenica člana 15 predviđaju da se Rusija i Vizantija međusobno ispomažu u hvatanju i isporučivanju prestupnika („zlodeja“) koji su nakon izvršenja krivičnog dela na teritoriji jedne države, pobegli u drugu i nisu se više vraćali (očigledno, usled straha od kazne koja bi ih zadesila). Dispozicija ovoga člana je jedno vreme zadavala teškoće istraživačima, jer je bilo očigledno da je usled lošeg prepisivanja postala besmislena (... ako se prestupnik vrati u Rusiju, Rusi neka se žale vizantijskom caru, kako bi bio uhvaćen i prinudno vraćen u Rusiju). Potonjim dodavanjem u tekst jednog „ne“ koje su prepisivači bili ispustili prilikom unošenja *Nestorovog letopisa* u *Lavrentijevski letopis* (Зимин 1952, 14, 24) dispozicija ove pravne norme (... ako se prestupnik ne vrati u Rusiju... itd) postala je potpuno logična.

Preostale tri rečenice u članu 15 ne sadrže pravne norme u užem smislu reči, već opšte izjave i zakletve da će strane ugovornice poštovati sve odredbe Ugovora i neće nikome dozvoliti da ih narušava.

KRIVIČNO PRAVO U UGOVORU

Odredbe krivičnog prava koje sadrži Ugovor, neposredno ili posredno imaju za cilj zaštitu ljudi i imovine. Sva krivična dela koja su strane ugovornice obuhvatile Ugovorom, pripadaju ili grupi krivičnih dela protiv ličnosti, ili grupi krivičnih dela protiv imovine. Obuhvaćena su sledeća krivična dela: ubistvo (čl. 4 i 8 Ugovora), bežanje sa lica mesta

⁴ Mišljenja ruskih istraživača prilično se razilaze oko pitanja da li se u terminologiji Rusije IX-XII veka rečima „čeljadin“ i „holop“ označavaju lično neslobodni ljudi istog statusa. Zbog toga je najbolje da se reč „čeljadin“ uopšte i ne prevodi, ili da se prevodi opisno: lično neslobodan čovek, po svom pravnom statusu blizak robu.

⁵ „Mestnik“ iz originalnog teksta Ugovora iz 911. godine je, po tumačenju Zimina (Зимин 1952, 13), „mesni, lokalni činovnik“, a po tumačenju Lihačeva (Лихачев 2007, 424) to znači „jedna od strana u sporu“. Za ovo drugo značenje opredelio se i Isaev (Исаев 2001, 61) u svom rečniku „Толковый словарь древнерусских юридических терминов“.

posle izvršenog krivičnog dela ubistva (čl. 4), uvreda naneta udarcem mača ili nekim drugim predmetom, verovatno u svađi ili kakvoj raspravi (čl. 5), krađa („ашче украдет“, čl. 6), oduzimanje tuđe stvari („ашче вазмјот“, čl. 7) i ometanje istražnog postupka od strane „местника“ (čl. 12).

Krivično delo ubistva sankcioniše se u čl. 4 Ugovora. Tekst ove odredbe je kratak i nedvosmislen. Krvna osveta na licu mesta je legitiman institut.⁶ Ubica „neka umre na mestu izvršenja ubistva“. Ukoliko ubica pobegne, a utvrdi se da poseduje konkretnu imovinu („po zakonu“⁷ tj. da je njen legitimni vlasnik), onda tu njegovu imovinu uzima srodnik ubijenog. Međutim, čl. 4 Ugovora izričito naglašava da žena ubice ima pravo da zadrži ono što joj „po zakonu“ pripada (tj. onaj deo imovine čiji je vlasnik ona, a ne njen muž, čija se imovina konfiskuje).⁸ Ukoliko ubica koji je u bekstvu ne poseduje imovinu koja bi se mogla konfiskovati u korist srodnika ubijenog, optužba protiv njega nikada ne zastareva i ukoliko bude bilo kada pronađen, biće ubijen. Ubistvo, inače, pominje i član 8, ali samo radi upućivanja na kazne propisane u članu 4 Ugovora.

Onaj ko drugoga udari mačem ili nekim drugim predmetom, odn. oruđem, kažnjava se („po zakonu ruskom“, veli čl. 5 Ugovora) sa 5 litri srebra (što je oko 1,64 kg). Ako je krivac siromašan „neka da koliko može, pa i samu odeću u kojoj ide“. A za ostatak iznosa kazne neka se zakune da mu niko ne može pomoći, pa će se time okončati dalje potraživanje novčane kazne. Budući da se kod opisa ovog krivičnog dela ne pominje nikakva, čak ni najlakša telesna povreda žrtve krivičnog dela, niti ima i najmanjih naznaka o namerama izvršioca dela da takvu povredu nanese, ovo se krivično delo pre može označiti kao uvreda, nego kao telesna povreda. Takvu kvalifikaciju dela podupire smisao članova 3 i 4 kratke redakcije pravnog zbornika *Ruska pravda* (Николић 2000, 204). U tim odredbama Ruske pravde se sa 12 grivni srebra (5,90 kg) sankcioniše istovetno ponašanje (kada neko nekoga udari batinom, štapom, dlanom, čašom, rogom, tupom stranom oružja, neisukanim mačem ili drškom mača), ali ovde nema mesta sumnji da li je reč o uvredi ili o telesnoj po-

⁶ Krvna osveta za ubistvo, inače iskonski običaj kod svih naroda, biće legalizovana i u potonjem pravnom zborniku *Ruska pravda* u čl. 1 i 21 kratke redakcije, uz navođenje u čl. 1 srodnika ubijenog koji imaju pravo da izvrše osvetu (braća, sinovi, otac, bratanci i sestríci). Tek ako ne bude ovih koji će da osвете, ubica plaća kaznu za ubistvo u visini 40 grivni srebra, što je 16,76 kg (Николић 2000, 108–10, 181–82, 203).

⁷ Originalne reči iz Ugovora „po zakonu“ (iz čl. 4 i 15) i „po zakonu ruskom“ (iz čl. 5) skoro svi ruski istoričari prava prevode na savremeni jezik rečima „po običaju (ruskom)“, što svakako više odgovara društveno-istorijskoj realnosti rane ruske rane države u X veku.

⁸ Inače, ženu kao titulara privatne svojine (Николић 2000, 221) izričito pominju članovi 93 i 94 šire redakcije pravnog zbornika *Ruska pravda*.

vredi: telesne povrede, jasno imenovane i bliže označene, kratka redakcija *Ruske pravde* sankcioniše u članovima koji slede neposredno posle ova dva.

Krivično delo krađe sankcionisano je u čl. 6 Ugovora. Lopov može biti ubijen ako je zatečen na licu mesta i pruža otpor pri hvatanju i zadržavanju. Za ubistvo u ovakvim okolnostima, onaj koji je ubio lopova ne snosi nikakve posledice. Ukoliko se lopov zatečen u vršenju krađe sam preda oštećenom i bude svezan, mora oštećenom platiti trostruku vrednost stvari koju je nameravao da ukrade. Slične odredbe o nekažnjivosti ubistva lopova na licu mesta (Николић 2000, 205–06, 214) kasnije će sadržati i obe redakcije *Ruske pravde* (kratka u članovima 21 i 38, a šira u čl. 40) i obe, takođe, zabranjuju ubistvo savladanog i svezanog lopova uhvaćenog na licu mesta.

Krivično delo oduzimanja, odn. samovoljnog uzimanja tuđe stvari iz čl. 7 Ugovora („ашче возмјот“), jasno je terminološki i sadržinski razgraničeno od krađe („ашче украдет“). Od krađe se verovatno razlikuje po tome što ovde ne postoji namera prisvajanja tuđe stvari, već (možda) samo namera njenog neovlašćenog korišćenja, odn. upotrebe. Najveću nedoumicu izazivaju reči „мученьа образом искусь творити и насилъе“ kojima se u ovom članu opisuje način na koji se oduzima (uzima) stvar koja pripada drugome; jedni ruski istraživači ove reči prevode na savremeni jezik „samovlasno, uz stradanje i nasilje“ (među njima i Zimin u pomenutom delu), a drugi ih razumeju „uz tuču i očiglednom silom“ (među njima i Lihačev, u pomenutom delu). Ostaje otvoreno pitanje šta su sve mogle u X veku značiti reči „мученьа образом“ i „искусь“. Staroslovenska lingvistika, pored pomenutih, nudi i još neka u to vreme moguća značenja: rasprava, ispitivanje, provera... Time se otvara mogućnost i drugačije interpretacije samog bića ovog krivičnog dela, npr. da se ono sastoji u tome što neko, uz raspravu, svađu, silom nekome oduzima stvar za koju misli da je njegova, ili je, pak, kao njen vlasnik, silom oduzima od onoga koji tu stvar drži po nekom drugom osnovu, npr. na osnovu zakupa, posluge i tome slično. Izvršilac ovog krivičnog dela mora da oštećenom plati trostruku vrednost stvari koju je nameravao da oduzme (ili ju je silom oduzeo).

Mada je član 12 Ugovora u osnovi odredba procesnog prava, za služuje pažnju i zbog toga što govori o procesnim radnjama koje se upravo tiču zaštite privatne svojine Rusa na teritoriji Vizantije. Kod ovog krivičnog dela, koje smo uslovno imenovali kao ometanje istražnog postupka od strane „mestnika“, nije sporan sadržaj inkriminisane radnje, već je u interpretacijama ove odredbe ostalo sporno pitanje ko može biti izvršilac dela, budući da se pojam „mestnik“ različito tumači u literaturi.⁹ Iz smisla teksta se podrazumeva da ovo delo može biti izvršeno samo na

⁹ Vidi napomenu 6.

teritoriji Vizantije. Vezano je za istražni postupak pokrenut po prijavi Rusa da je njihov „čeljadin“ ukraden, pobjegao, nasilno prodat ili izgubljen.¹⁰ Ne precizira se kazna za „mestnika“ tj. za onoga ko sprečava tu istragu, već se samo propisuje „da pogubit pravdu svoju“. Značenje ovih reči zavisi od toga kako se tumači pojam „mestnik“: po tumačenju Zimina (1952, 13, 22), ovo znači da će se mesni vizantijski činovnik (koji ne dozvoli istragu) smatrati krivim, a po tumačenju Lihačeva (2007, 155, 424) smatraće se krivom ona strana u sporu koja ne dozvoljava istragu.

ZAKLJUČAK

Među najstarijim pisanim pravnim spomenicama slovenskog prava, samo je jedan pravni tekst („Закон судъи људем“ iz druge polovine IX veka) stariji od Ugovora iz 911. godine. Ne samo zbog toga, brojni naučni razlozi govore u prilog opravdanosti svestranih pravnoistorijskih istraživanja njegovih odredbi.

Iz Ugovora prosto zrači energija jedne rane države u ekspanziji, nastale oko 882. godine kada je knez Oleg objedinio dva ruska državotvorna centra – Novgorod na severu i Kijev na jugu. Izaslanici jedne mlade države, tek izgrađene na temeljima plemenskih saveza, sastavljajući Ugovor sa Vizantijom, moćnom naslednicom nekadašnjeg Rimskog carstva, ipak unose u njegov tekst mnoge pravne norme za koje sami vele da potiču iz „zakona ruskog“. Ovo važi i za krivičnopravne norme kojima se štite ljudi i imovina, jer i one nose duh i pečat drevnoruskog običajnog prava. U prilog ovoj tvrdnji govori činjenica da su krivična dela protiv ličnosti i krivična dela protiv imovine, u pravnom zborniku *Ruska pravda*, nastalom stotinak godina posle ovog Ugovora, sankcionisana na skoro identičan način kao u Ugovoru. Osnovano se može tvrditi da su analogne odredbe iz Ugovora i iz *Ruske pravde* imale jedan te isti zajednički izvor – običajno nepisano rusko pravo, koje je, naravno, znatno starije i od jednog i od drugog pravnog teksta.

Za pravnoistorijsku nauku su, inače, najstariji pisani spomenici slovenskog prava, poput ovog Ugovora, značajni iz najmanje dva razloga.

Prvi razlog je taj što oni u sebi, po pravilu, uvek sadrže i neke pravne norme koje su sadržinski mnogo starije od samog tog pravnog spomenika gde su prvi put zapisane. Samim tim, ovakve pravne norme svojim sadržajem odslikavaju ne ono vreme kada su prvi put zapisane, već su plod prethodnih decenija, pa i vekova. A to je upravo vreme kada su se u uslovima raspadanja prvobitnog rodovsko-plemenskog uređenja izgrađivali prvi elementi vlasti na putu ka ranoj državi i kada su se mnogi prastari običaji i običajna pravila prvobitne zajednice transformisali u pravne običaje i nepisane pravne norme. Tako su mnogi najstariji pisani

¹⁰ Vidi napomenu 5.

pravni tekstovi iza kojih stoji autoritet rane državne vlasti, potpuno nezavisno od pragmatičnih motiva njihovog zapisivanja, za pravnoistorijsku nauku poprimili svojstva „vremenske mašine“ koja istraživačima prikazuje, ili makar samo nagoveštava, one nepisane društvene norme kojima se uređivao život prvobitnih, predrđavnih zajednica.

Drugi razlog tiče se pokušaja rekonstrukcije pojedinih opšteslovenskih pravnih ustanova, ili čak i praslovenskog prava, za koje neki pretpostavljaju da je postojalo pre nego što su se Sloveni, usled velikih migracija, te usled brojnih endogenih i egzogenih uzroka, transformisali u pojedine narode. Zastupnici hipoteze da je poput praslovenskog jezika, zajedničke slovenske mitologije i zajedničkog folklora, moralo postojati i nekakvo drevno praslovensko ili opšteslovensko pravo, upravo u najstarijim slovenskim pisanim pravnim spomenicima uporno i dosledno traže ostatke, ili makar obrise nekadašnjih pravnih ustanova tog pretpostavljenog praslovenskog prava.

LITERATURA

- Зимин, Александр Александрович. 1952. *Памятники права киевского государства X-XII вв.* Москва: Госюриздат.
- Исаев, Максим Анатольевич. 2001. *Толковый словарь древнерусских юридических терминов.* Москва: Спарк.
- Каштанов, Сергей Михайлович. 1996. *Из истории русского средневекового источника.* Москва: Наука.
- Лихачев, Дмитрий Сергеевич. 2007. *Повесть временных лет*, 3-е издание. СанктПетербург: Наука.
- Николић, Драган. 2000. *Древноруско словенско право*, друго издање. Београд: Службени лист СРЈ.
- Свердлов, Михаил Борисович. 1988. *От закона Русского к Русской Правде.* Москва: Юридическая литература.

Dragan Nikolić, University of Niš, Faculty of Law, Niš

LEGAL PROTECTION OF PEOPLE AND PROPERTY IN THE 911 CONTRACT BETWEEN RUSSIA AND BYZANTIUM

Abstract

This paper focuses on the historical and legal analysis of the Contract between Russia and Byzantium dating from 911, which is one of the oldest Slavic legal texts that have been preserved until the present time. As a first-class historical source, the Contract is of the utmost importance for the history of the Middle Ages, the Russian and Slavic history in general, but also for the history of the most ancient Russian law, and therefore, the Slavic law too. Attention is paid to the content of the norms of the criminal law which protects people and their property. The content of these legal

norms is analyzed in the context of the ancient Russian common law, which the Contract refers to several times, naming it "the Russian Law", but also in the context of the legal code "The Russian Pravda" which is a hundred years younger. The aim of the research was to show that certain regulations of the Contract not only represent the time when they were written, but also carry in themselves the echo of the previous decades and even centuries. In other words, these regulations represent the time when the first elements of authority towards the early state were being built and when many primeval customs and common rules of the primordial community were being transformed into legal customs and unwritten legal norms, while the primordial clan tribal organization was falling apart.

Key words: Prince Oleg, Russia, Byzantium, legal history, criminal law.